

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

2

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1977

Publikacja w niniejszym artykule oryginalnych dokumentów niemieckich jest wyrazem dążenia redakcji wydawnictwa „Stutthof — Zeszyty Muzeum” do udostępnienia szerszemu ogółowi czytelników podstawowych dokumentów dotyczących byłego KL Stutthof. Opublikowane w pierwszym numerze „Stutthofu” przez S. Kamińskiego¹ dokumenty dotyczą przede wszystkim zagadnień związanych z przejęciem Stutthofu przez Inspektorat Obozów Koncentracyjnych i nadaniem obozowi statusu państwowego obozu koncentracyjnego. Natomiast prezentowane w tym artykule dokumenty dotyczą mało znanego historykom okresu w dziejach obozu Stutthof — od 7 lipca 1941 r. do 20 lutego 1942 r. W tym czasie oboz w Stutthofie przeszedł kolejne etapy swego rozwoju — od obozu przejściowego (Durchgangslager)², będącego terenowym więzieniem gdańskiego gestapo, poprzez obóz pracy wychowawczej (Arbeitserziehungslager)³ do państwowego obozu koncentracyjnego (Konzentrationslager). Prezentowane dokumenty stanowią wybór najważniejszych materiałów dotyczących tego okresu, w wielu wypadkach dotyczą one nie tylko obozu w Stutthofie, ale i obozów w Potulicach, Toruniu i Smukale.

Dnia 28 maja 1941 r. Reichsführer SS Himmler wydał okólnik⁴ skierowany do wszystkich placówek policji bezpieczeństwa (Sicherheitspolizei — dalej Sipo) w Rzeszy i w krajach okupowanych oraz do instytucji centralnych SS i policji w Berlinie. W okólniku tym polecił, aby w każdym okręgu natychmiast utworzyć obozy pracy wychowawczej. Obozy te miały być przeznaczone dla Niemców i osób innych narodowości uchylających się od pracy na rzecz III Rzeszy lub oskarżonych o złe jej wykonywanie. Mieli je tworzyć terenowi inspektorzy Sipo za pośrednictwem placówek gestapo (Staatspolizeileitstelle), przy czym każdorazowo należało uzyskać zgodę Himmlera. Obozy miały podlegać wyznaczonym przez inspektora Sipo placówkom gestapo (Staatspolizeileitstelle lub Staatspolizei-

¹ S. Kamiński, *Nadanie obozowi koncentracyjnemu Stutthof statusu obozu państwowego (wybór dokumentów)*, „Stutthof-Zeszyty Muzeum”, z. 1, 1976.

² W okresie tym Stutthof nosił nazwę „Zivilgefängenenlager”.

³ Oficjalna nazwa Stutthofu w tym okresie to „Sonderlager Stutthof”, w dokumentach używano też nazwy „Arbeitserziehungslager Stutthof”.

⁴ Fotokopia w Archiwum Muzeum Stutthof (dalej AMS), sygn. I-I-20.

stelle). Szef danej placówki Sipo wyznaczał spośród funkcjonariuszy gestapo kierownika danego obozu. Obozy te, o charakterze więzień policyjnych, miały być dozorowane przez esesmanów skierowanych tam przez poszczególne placówki gestapo.

Więźniów do tych obozów miały kierować placówki gestapo, a czas ich pobytu miał wynosić 56 dni. W szczególnych wypadkach gestapo mogło wnioskować do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA) o przedłużenie okresu pobytu. W obozach więźniowie mieli ciężko pracować od 10 do 12 godzin na dobę. Zatrudniani mieli być w firmach niemieckich na podstawie umów zawieranych przez nie z kierownikiem obozu. Za każdy dzień pracy więźniowie mieli otrzymać od 0,50 RM (nieżonaci) do 2 RM (żonaci) — płatne w chwili zwolnienia z obozu. Nadwyżka wpływała do kasy placówki gestapo. Tu trzeba zaznaczyć, że późniejsze zarządzenia wyłączyły z prawa otrzymywania wynagrodzenia za pracę w obozie więźniów przebywających w Stutthofie przed 1 października 1941 r.⁵

Niniejsze rozporządzenie zostało uzupełnione okólnikiem Himmlera z dnia 12 grudnia 1941 r.⁶

Realizując rozporządzenie Himmlera, inspektor Sipo w Gdańsku, SS-Standartenführer H. Willich, złożył dnia 7 lipca 1941 r. raport szefowi RSHA, SS-Gruppenführerowi R. Heydrichowi, w sprawie utworzenia obozów pracy wychowawczej na terenie okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie⁷. Zaproponował, aby obozy te utworzyć na bazie obozu w Stutthofie oraz trzech obozów dla osób wysiedlanych z Pomorza — Potulic, Torunia i Smukały, podlegających Centrali Przesiedleńczej w Gdańsku (z siedzibą w Gdyni) — (Umwandererzentralstelle Danzig — dalej UWZ). Obóz w Stutthofie miał pomieścić 3 tys. osób, Potulice zaś do 5 tys. razem z kobietami i dziećmi.

Decyzja w tej sprawie zapadła w Berlinie dopiero 9 sierpnia 1941 r.⁸ Heydrich zezwolił na utworzenie w Stutthofie obozu pracy wychowawczej dla okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie. Kierownictwo obozu powierzył Staatspolizeileitstelle w Gdańsku.

Przygotowania do przekształcenia Stutthofu w obóz pracy wychowawczej inspektor Sipo w Gdańsku rozpoczął w lipcu. Przypuszcza się, że już wtedy miał on wstępną zgodę na jego utworzenie. Decyzja w sprawie Potulic, Smukały i Torunia nadeszła we wrześniu 1941 r.

Najważniejszym problemem dla inspektora Sipo w Gdańsku było za-

⁵ Mówi o tym wyraźnie pismo SS-Obersturmführera Niemann z dnia 25 X 1941 r. skierowane do gestapo w Gdańsku, AMS, sygn. I-I-22.

⁶ AMS, sygn. I-I-20.

⁷ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (WAP-B), Zespół PWZ Danzig, t. 72.

⁸ AMS, sygn. I-I-22.

